

HARMADIK RÉSZ.

M o n d a t - t a n .

89. A' mondattannak két feladata van: I. mutatni, hogy a' szók mint szerkeződnék össze a' mondatban, II. mutatni, hogy a' mondatok mind szerkeződnék össze a' beszédben.

I.

A' szók mint szerkeződnék össze a' mondatban.

90. A' tulajdonság-név, mint jelző (attributum), a' tárgy név előtt nem veszen föl se viszonyító se számbeli ragokat. Isus teles judejskoj Vifleemt Jézus született a' judeai Bethlehembben. — chott alpel telem judejskoj naer hol az új született zsidó fejedelem? — tan čagtset šak jāni čagtelpel ök örvendének igen nagy örömmel. 2, 10 — atinarel viš at olen judejskoj ušetnel semmivel kisebb nem vagy a' judeai városoknál. 2, 6; — šocho Jordan kitpalt olep charet kvaletet tav pochane minden a' Jordanon kétfelől lakó emberek menének ő hozzá. 3, 5.

2) A' szám- és sokaságot jelentő nevek is rag nélkül állanak a' tárgyi nevek előtt, 's ezeket az egyes számban tartják. tončuvt jejmīti aul naerlach aku ton lov a; — at tan keurt oles numten, i at sajttal akkor lesz a' mennyország mint a' tíz leány; — öt belőlők volt eszes és öt esztelen. 25, 1; — šochen tochem Avraammel David moše nilekujplov tochem minden nemzetség Ábráhámtul Dávidig tizennégy nemzetség. 1, 17; — šochen jejv at telap jomas urlech šagrve minden fa, nem termő jó gyümölcsöt, elvágatik. 3, 10; — šav atem um jejpalt laves chańčachtetpetne unšuchv mot palne sok embert látván utána, monda a' tanítványoknak általkelni más oldalra. 8, 18.

Természetesen, mikor a' számnév nem jelző, ragokat veszen föl, 's ekkor kitűnik a' magyar két és kettő, meg a' vogul kit és kitag külömbsege, a' két és kit jelzők, kettő és kitag pedig kettős számbeli raguak lévén. kalen aku tocho i kit talant vim char chontes mot kitag epen úgy a' két talentumot vett ember talált más

kettőt. 25, 17; — chotcharme kitagnel nürilan mellyiket. a' Kettőből akarjátok? 27, 21.

3) De vannak kivételek is. vovelam tak paltä kit kujplo v chañtachtepan mis tavane va lu' asrajt tarmelne híván magához tizenkét tanítványait (nem tanítványát = chañtachtepame) ada nekik erőt a' rossz ördögök felett. 10, 1; — šav charet jomat toul sok emberek mennek azon. 7, 13.

A' *kit* két, szó is a' kettős számot kívánja maga után. Isus chotsa kit jegepüvinčagme Jézus látta két atyafiát. 4, 18.

A' *šocho* mind, a' tárgyiférv vagy annak helyettese után áll, nem illetve annak számbeli különbsége által. chun nag šamen pasen, núolen pel šocho pasenag oli ha te szemed világos, tested is mind világossá lesz. 6, 22; — titetme šocho miganem nagnane ezeket mind adom neked. 4, 9.

Hogy a' visszamutató névmás (relativum) a' tárgynak többes számát fejezi ki, azt a' magyar nyelv is követi; de hogy az egyes számbeli sokasági név a' mondományt többes számba is teszi, azt a' magyar nyelv nem követi. ton čuvt jejmti naerlach aku ton lov a, chotcharet vim tank je v vaj putanel kvaletet ženich lačh akkor lesz a' mennyország mint a' tíz leány, a' kik vevén a' magok olajos méceiket menének a' völgevény eleibe. 25, 1; — os šav atem nörtileset tank mašnanel lonch tarmelne, os to jechteletet jejvetnel niret i rastset lonch mant de sők ember *terítének* ruhájukat az útra, és némelly *vágának* a' fákrul vesszőket's veték az út hosszába. 21, 8; — os pascha pojrem kašel uš urp inra moš taretales aku polen charme, chotcharme mir nurganel de a' pascha ünnep kedviért a' helytartó mindenkor elbocsátott egy foglyot, kit a' nép akar. 27, 15.

4) Jelzőknek lehet tekinteni az alanyi (személyi) névmásokat is, mikor birtokragos szó előtt állanak, mert változatlanok, mint a' magyarban. at jorelam, ištobi nag tusen am kvaletme, os nachke laven lačh, i jälti am chušem nem vagyok méltó, hogy bemenj én házamba, de csak mondj egy szót, 's meggyógyul én szolgám. 8, 8; tak angeletne lati nag mosen a' maga angyalainak szól te végetted. 4, 6; — Rachil lünci tak püvanne, ton mos tan atimet Ráhel síratja ő fiait, mert azok nincsenek. 2, 18.

5) Rag nélkül, tehát jelző gyanánt áll az anyag is, a' miből valami lett, 's a' személynek hivatala, foglalatossága vagy czime,

amáz (az anyag) a' készítmény előtt, ez a' személy után, mint: Joan perne-punep János keresztelő, Isai nájt Jézsaías próféta, p. o. net ponštam charetnel jáni atim oles Joan perne-punepnel a' nők szülte emberek közt nagyobb nem volt keresztelő Jánosnál. 11, 11; — chontes mot kit jegépüvinčagme chapt Zevedej jeganel jot talála ipás két atyafiut a' hajóban Zebedeus atyjokkal. 4, 21; — aku tocho lulemtoveset i nájtet nan elanpalt olem charet azonképen szidalmaztattak a' próféták is, tí élöttetek élt emberek. 5, 12; — súj'ergap char mat, lalptan lonch pőjrechšne szó kiáltó a' pusztában, készísetek utat az úrnak, 3, 3. — choloch unlep charet jeipeš mat chotsanel jáni pasme a' nép, ülök setét helyen, láttak nagy világosságot. 4, 16. — Az anyagra nézve lehetnek példák: Joan ončes mašne verblud šaretnel, enteptalechtes nūr entepel Jánosnak volt ruhája teve szőrökbül 'š övedzik vala bőr övvel. 3, 4. — De néha meg is van mondva, hogy miből lett valami, mint: i chulpme sagem jutpen jejvnel punsanel tav pankä tarmelne 's hálót, szött(et) tuskés fábul tevének a' fejére. 27, 29.

Genitivusi viszony.

91. A' birtokviszonyt az alanyi névmás, és az avval egyező birtokragos szó feje ik ki: de mikor az alanyi névmás helyett tárgy névszó van, a' viszony különbözőleg fejeztetik ki.

1) A' tárgyi szó (alany) mellé a' vele birtoki vagy genitivus viszonyban álló másik szó, vagy szók *rag nélkül* kerülnek, mint: apüv lil kišp charep lochčeset a' gyermek lelkét keresők meghaltak. 2, 30; — tončuyt šarmes Jeremej náit latelp akkor bételjesedék Jeremiás próféta mondása. 2, 17; — tak šarme nájtet latelp így teljesedik be a' próféták mondása. 2, 23; — jomas tajm naerlach püvet, os takenaket asraj püvet a' jó mag a' mennyország fiai, de a' konkolyok az ördög fiai. 13, 28; — tuštestä tavame torem kval lep tarmelne állatá őt az isten házának tetejére. 3, 5; — elemcholes püv onči va šemel mat taretachv kreket az ember fijának van hatalma a' földön, megbocsátani a' bűnököt. 9, 6; — David ponštěstä Solomonme Urija nenel Dávid nemzette Salamont Urija nejétöl. 1. 6.

2) Vagy *birtoki* raggal kerülnek ahhoz, mint a' magyarban. Isus Kristos telem ašä oles timif amelal Jézus Kr. születése volt

illy móddal. 1, 18; — aku lat a kachrat činkli egyszer egy lány méhében fogad. 1, 23; — tocho jejmti i elemcholes püv jejne ašā igy tesz az emberfjának jövelete is. 24, 39.

3) Vagy *ne* raggal, 's ekkor a' birtokos rendesen utána áll, mint: Isus Kristus, chotchar püv Davidne, os David püv Avraamne Jézus Krisztus, a' ki fija Dávidnak, 's Dávid fija Ábráhamnak. 1, 1; — nag Viffeem ma Judane te Betlehem földje a' Judának. 5, 6.

4) Vagy *nel* raggal, melly ragos szó hasonlóképen utána áll, mint: angel toremnel ulmiachtes Josifne angyala istennek megjelenék álomban Józsefnek. 2, 19; chun nag püv toremnel, rastchaten jolal ha te fija vagy istennek, vesd magadat lefelé 4, 6.

Hogy ez a' *nel* rag tól, től-t is jelenthet, már a' 33. lapon β) alatt láttuk, minél fogva ez: Matpinel jälpen jomas lachel azt teheti: Mátétul (való) szent jó beszéd, de azt is: Máténak szent jó beszédje. Jeles példa: matanel pilmes mirnel országának félt a' népétül. 14, 5.

Idő-viszony.

92. Az idő-viszony is sokszor rag nélkül van kifejezve, mint: vistā apüvme i tav čukvä jej vevé a' gyermeket és ő anyját éjtszaka. 2, 14; — pičeles nilmen chotel i nilmen jej böjtöle negyven nap és negyven éj. 4, 2; — ton chotelet jochtes Joan perne punep a' napokban jöve János a' keresztelő. 3, 1; — nar nan tit puš chotel tunčine aštal mit ti itt egész nap álltok dologtalan? 20, 6.

De *t* raggal is ki van az fejezve, mint: kvane kvalem churmit čas chant chotsan mot charetme kimenvén a' harmadik óra tájban találta másokat. 20, 3; — Isus jomites rovtém tepkanet lachve subote chotelt Jézus méne vetett földeken keresztül szombat napon. 12, 1; — ton mos subotat pel jomas varuchv taji azért szombaton is jót tenni lehet. 12, 12.

Hasonlítási viszony.

93. A' hasonlítási viszonyt látszólag ugyan azon rag fejezi ki, melly a' magyarban, mint: lil téne charnel jāniüv, i noul mašnanel a' lélek az ételnél nagyobb és a' test a' ruhánál. 6, 23.

Nem is kell, hogy a' fokozás képzője (úv lásd 21. a' 40. lapon) ki legyen téve, mint: chotchar kaš viš sochen tajmnel, os

chun teli, tončuvt jejmti šochen telne charnel jängag a' melly akár legkisebb minden magnál, de ha megnő, akkor lesz minden növényénél nagyobb. 13, 32; — net ponštam charetnel jani atim oles Joan perne punepnel, os tavanel višnūv aul naerlacht jani a' nők szülte emberek közt nagyobb nem volt János keresztelőnél, de nálánál kisebb is a' mennyországbán nagy. 11, 11; — jejentap am jejmpalt amnanel űogre a' jövő én utánam nálamnál erősebb. 3, 11.

A' hasonlítási viszonyt kifejező *nel* azomban, jelentésére nézve, azonos a' tól, től raggal, a' melly hajdan nálunk is azt a' viszonyt kifejezte, így: attul nagyobb = annál nagyobb: *mendtül nagyobb* máig szokásban van. De az, hogy a' dolog mivel kisebb vagy nagyobb egy másiknál, a' vogulban is úgy fejeztetik ki, mint a' magyarban, p. o. atinarel viš at olen judejskoj ušetnel semmivel kisebb nem vagy a' judeai városoknál.

Alany és mondomány.

94. Az alany és mondomány megegyeznek egymással a számra nézve. ton chalt, chun tav unles sut varne matat, tav netä ketes tavane latuchv a' közben, hogy ő ül vala az ítélő széken, ő neje küldé neki hírt. 27, 19; — šagrep jejv pocht kuji; šochen jejv at telap jomas urlech šagrve i rastve tautne a' fejsze a' fán fekszik; minden fa, nem termő jó gyümölcsöt elvágatik és vettetik tűzbe. 3, 10. — os arkepet i mir jänget mirme kujtsanel, vovuchv Varávamme de a' főpapok és a' nép nagyjai a' népet ösztözzék, kérni Barabást. 27, 20; — vajlen tin olsi chul-kišpi mert ők (ketten) valának halászok. 4, 18; — tä chari kerechlova pojrechšne e' két (dolog, állat) kell az úrnak. 21, 3. Az utolsó két példa a' ketős számot mutatja fel.

Azomban a' kettős számbeli alany többes számbeli mondománnyal is jár, mint: tat kit šamtal lonch jatt unlem pümtset ojguchv latem: akilimlan minmen; os atemetne erkelovesi tin, istobi ul őišga, os tin toul kümen pümtsi ojguchv; Isus laves: narne nin amnanel űurine? ot két vak az út közepén űlvén kezdnek kiáltani mondván: szánj meg minket; de az emb r k által eltiltatának, hogy ne kiáltanak, de ők annál inkább kezdenek kiabálni; Jézus monda: mit akartok tőlem? 20, 30. 31. 32. Itt pümtset, űurine a'

többes számban vannak; erkelovesi, čišga, pümtsi pedig a' ketősben.

Jegyzet. A' mondomány természet szerint olyan ragos szót követel, a' millyen rag neki megfelel. De a' *va jochti* = erő jut, erő van, a' kinek kérdésre felelő szót rag nélkül fejezi ki. *vatä jochti torem tä kavetnel pel püvet peltachv ereje jut istennek e' kövekbül is fiakat támasztani.* 3, 9; *atichon vatä at jochti služiteluchv kit naerne senkinek nincs ereje szolgálni két úrnak.* 6, 24; — *ul pilan alpetnel nóulan, chotcharet vaganel at jochti lil aluchv ne féljetez a' testeitek öljöjítül, a' kiknek nincs hatalmuk a' lelket megölni.* 10, 28; — *nar mos man vaov at jochtes ketuchv kvane asrajtme? miért nincs hatalmunk kihajtani az ördögöket?* 17, 19; — *os tan vaganel at jochtes tavame jältaptachv de nekik nincs hatalmuk öt meggyógyítani.* 17, 16.

A' mondomány vonzása.

95. A' mondomány, ha kiható ige, a' közvetetlen vonzást, az az kihatást, vagy magában is kifejezi vagy nem fejezi ki.

Kifejezi úgy, hogy 1) maga a' mondományi igeszó tárgyi raggal van, a' mellynek a' tárgy-névvel járó *me* viszonyító a' számra való tekintet nélkül felel meg, 's hogy 2) a' mondományi igeszónak tárgyi ragja a' vonzott név ragjával a' számra nézve is megegyez. Példák:

1) *tav kvaes, vistä apüvme ö felkele 's vevé a' gyermeket.* 2, 21; — *kvalen, vajalen apüvme i tav čukvä i tulen Jegipetne, ton mos čovleti Irod kinšuchv apüvme istobi aluchv tavame kelj fel 's vedd a' gyermeket és ö anyját 's fuss Egyiptomba, mert Herodes fogja keresni a' gyermeket, hogy megölni azt.* 2, 13; — *jejpeš mat unlep charet chotsanel jani pasme setét helyen ülő emberek látták a' nagy fényt.* 4, 16; — *os tin ton lat chulteptesten chapme de ök (ketten) azonnal elhagyták a' hajót.* 4, 22. — *Jakov ponštestä Judame i tav kačan Jákob nemzé Judát és ö öccseit.* 1, 2; — *punšilem priččet keurt am tusem megnyitom példákban én számat.* 13, 35.

Jegyzet. a) A' tárgy egész mondat is lehet, mint: *cholestä, išto Joan majves urchetne hallá, hogy János fogságba adatott.* 4, 12;

nan choleslan, isto elnen chanšem oli ti hallottátok, hogy előbb irva van. 5, 21.

β) Maga helyén (59.) jegyeztük meg, hogy a' névi módok, mert valóságos névszók, az ige tárgyi ragozásában nem részesülhetnek. tončuvt Irod tulmechag vovelam volchetme, kalemtes tananel, chun negles sov akkor Heródes titkon híván a' bölcseket megtudakozá tőlök, mikor látszott a' csillag. 2, 7; tonmos čovleti Irod kinšuch apüvme istobi aluchv tavame mert Heródes fogja keresni a' gyermeket, hogy megölni azt. 2, 13.

γ) Sokszor az ige nincsen tárgyi raggal, bár kellene, azt sok példából láttuk már, legközelebb ebből is: kalemtes tananel, chun negles sov, kalemtestä helyett.

2) Arra való példák, hogy a' mondományi igeszónak tárgyi ragja számra nézve is megegyez a' vonzott név ragjával, a' 65. — 70. vannak felhozva, azért itt csak egyet kettőt. ul pel jonchtachtat, istobi am tanme jälteptesanem ne is térjenek meg, hogy én őket meggyógyítsam. 13, 15. Itt *tanme* és *jälteptesanem* a' számra nézve is megegyeznek. = chun multesan priččet Isus, menes toul tocho midön elvégezte Jézus a' példabeszédeket, elmene onnan úg. 13, 53. — Hogy sok a' kivétel, a' *prirečet* szó is bizonyítja, a' melly *prirečetme* helyett áll.

Jegyzet. A' tárgyszó után néha a' számra nézve egyező magyarázat következik, a' melly nem tudom, ige-e vagy igés-név? P. o. Isus galilejskoj sariš vati jomentanat ujl chotsa kit jegepüvinčagme, *machtanta* chulpet sarišne Jézus a' galileai tenger partjára menvén talála két atyafiat, vetöt a' hálókat tengerbe. 4, 18; Joan chontem šav farizejt i saddukejt *jomentat* tav pochane laves tanane János látván sok farizeusokat és szadduceusokat, jövöket ő hozzája, monda nekik. 3, 7; — kvane kvalem churmit čas chant chotsan mot charetme vatelane mat pälen *tunčat* kimenvén a' harmadik óra tájban talála másokat a' vásárhelyen szabadon állókat. A' *machtanta* (kettős szám), *jomentat*, *tunčat* (többes szám) jelen időbeli alakok, nem igésnevek, mit a' *jomentanat* és *jomentat* külömbsege mutat. *) Ide tartozik ezen példa is: vitmelapet tank

*) Mert *jomentem* jövök, megyek, *jomenten* jösz, *jomenti* jö; *jomentov* jövünk, *jomentan* jöttek, *jomentat* jönnek. Ellenben *jomentane* jövö, *jomentanem* jövöm, *jomentanen* jövöd, *jomentanü* jövöje, *jomentanat* jövöjében.

choranettel pel peltachtat, ištobi šunštachv cholesetne *pičelat* a' képmutatók a' magok képeit is elváltaktatják, hogy mutassák az embereknek bűjtölésüket. 6, 16.

96. A' kiható ige, mint mondomány, nem fejezi ki magában a' kihatást, midőn tárgyi rag nélkül van; 's ekkor a' vonzott tárgy 1) vagy az illető viszonyító raggal van, 2) vagy a' nélkül. Példák:

1) kaven mat rovtem tajm chašcti ľach chontlapme a' köves helyen elvetett mag jelent szó hallgatót. 13, 20; nurmeltachtep char vares titme az ellenséges ember tette azt. 14, 28; — šochen charme lates Isus priččel mindent mondott Jézus példabeszédben. 13, 34.

2) mot pričče mis tanane; mot amel mis tanane más példabeszédet adott nekik; más példát adott nekik. 13, 24. 31; — ančuch! jomas eren tajm rovtsen nag nank kanent, uram, jó magot nemde vetettél te a' magad földjébe? 13, 27. stb.

Úgy látszik, különösen a' többes szám szereti elhagyogatni a' *me* viszonyítót, mint: takenaket nirem ul nirktet tan jortelan i putit konkolyokat nyövén ki ne nyövensenek búzák is. 13, 29; — putit čaptan am tep-kvalemne a' búzákat tegyétek én gabonaházamba. 13, 30; — tonet rovtem kalen asraj (az) azokat vető épen az ördög. 13, 39.

De a' többes számban is előfordúl a' *me*, mint: Isus atemetme taretam tus kvalne Jézus az embereket eleresztvén bémene a' házba. 13, 36.

97. Némelly igeszó, mint: *urchat* váraozik, *chošg* kér, könyörög, *lunč* sír, sírat, *čagt* örvend, *jort* hasonlít, *pil* fél, *šuš* néz, *ňur* akar, stb. a' *ne* viszonyítót szereti. nevoj p justelne nan urchatine millyen jutalomra váraoztok. 5, 46' — nak toremenne chošgen i aku tavane služiten te istenednek könyörögj 's egyedül neki szolgálj. 4, 9; — chošgeset tavane, aulnel šunštachv tanane pos kérék őt, az égrül mutatni nekik jelt. 16, 1; — Rachil lunči tak püvanne Ráhel síratja fiait. 2, 18; — aul naerlach jorti čaptan totemne tepkant, chotcharme elemcholes chontem tujtestä, i tonne čagtem menes a' mennyország hasonlít a' mezőben elrejtett kincshez, a' mellyet egy ember találván elrejtett, 's neki örvendvén elmene. 13, 44; — pupine šušp charet bálványimádók. — miloštne űuram, ati pel jurne irgalmasságot akarok, nem áldozatot. 9, 13; šötenet űurep charet šar ašne boldogok a' kik az igazságot akar-

ják. 5, 6; = atichonme at retan, ton mos isto nag at pilan atine cholesnel senkit sem csalsz, mert te nem felsz senkitől az emberek közöl. 22, 16.

A' *nur* azomban *me* viszonyítót is kívánhat, mint: chotchar-me kitagnel *nur*ilan, istobi am taretlesem nanane? melyiket a' kettőből akarjátok, hogy elbocsássam nektek? 27, 21; — chotcharme mir *nurganel* a' kit a' nép akar. 27, 15.

98. Még feltetszőbb, hogy a' szenvedő ige a' *ne* viszonyítóval fejezi ki azt, a' kitül vagy mitül szenved, mint: ton chotel i ton čas chonne at chašve, ati aul angeletne azon nap és azon óra ki által sem tudatik, nem az égi angyalok által sem. 24, 36; — urchatan, istobi materne ul retankvan őrizkedjete, hogy valami által meg ne csalassatok. 24, 4; — inra moš ul telenkun nag pulne soha ne teremjél te bogyóval. 21, 19; — atemetne erkelovesi tin, istobi ul čišga emberek által eltiltatának (ketten), hogy ne kiabáljanak. 20, 31; — am am asrajne šak mučtove én leányom az ördög által nagyon kínoztatik. 15, 22.

De az l (el) rag is kifejezi a' szenvedőséget, például: akilimlalen am püvem, tav jálpel jonchep pank ošcti asrajl könyorülj én fiamon, az új holdkor az ördögtől leletik. 17, 15.

99. Az adni, mutatni jelentésű igék, a' mutatott vagy adott dolgot *el* = vel viszonyítóval fejezik ki, 's a' személyt, a' kinek az adás vagy mutató történi, a' ki-esetbe teszik, ha szenvedő a' mondat, a' kit-esetbe pedig, ha nem szenvedő az. Chon nan chalant oli timil choles, chotchar, chun tav püvä voveli tavanel náñ, majepitá tavame kavel? i chun voveli chul, migtá tavame pupichurel? ki tí köztetek olyan ember, a' ki, ha a' fija kér tőle kenyeret, ad neki követ (megadja öt kövel)? 's ha kér halat, ad neki kigyót? 7, 9. 10; — os jochtem elol char numseset, isto tan majvet šavelnöv; os majveset i tan aku tončuvel 's jövé az első, azt gondolják vala, hogy megadatnak többel, de megadattak ők is ugyanannyival. 20, 10; — šunštelan anem ochčel, chotcharel josech punine; tan tachtepesanel tavame denariel mutassatok nekem pénzt, a' melylyel adót fizettek; ők nyujtának neki egy denárt. 22, 19.

I g e h a t á r o z ó k.

100. Sok ragos szó, azokon kívül is, a' melyek a' 37-ben felvannak hozva, igehatározóul jár, mint: akvane, akvat együtt,

latne, čuvne, pušne, vane, višne (višne mont); a' puzta, ragatlan szó is azul járul. chulteptan *akvat* jänimachv urelanel moš hagyjátok együtt nōni aratásokig. 13, 20; utset Isus i chañtachtetp charantel *akvane* leülének Jézussal és tanítványaival együtt. 9, 10; — te'es oslem to char šat, to chotpen os to kus *latne* terme gyümölcsöt ki száz, ki hatvan 's ki húsz annyit. 13, 8; — kit sajttal *tičuvne* šimenag, išto aku choles pilem ton lonkel at jales két esztelen annyira haragos, hogy egy is az úton félve nem ment. 8, 28; — šochen uš amne kval tak nute urtchatep *pušne* at unli minden város vagy ház magában megoszló épen nem marad. 12, 25; — pa'el *vane* chontlat füllel nehezen hallanak. 13, 15; — višne montel am tā ašetnel urchatsan kis koromtul fogva én azoktul tartózkodtam. 19, 20.

šak va tuchv pojne aul naerlachne nagy erő (nagyon erősen = nehéz) bémenni gazdagnak a' mennyországba. 19, 23.

101. A' viszonyítók mondatbeli szereplése általában olly világos a' 19. számban (lásd 31—47 lapot) felhozott példakbul, hogy talán nem szükséges itt azokrul értekezni.

Idő határozásai.

102. A' vogul ige csak két idő-alakot mutat fel, a' képzőnélkülit: *varem* teszek, csinállok, 's a' képzőt: *varsem* tettem; de összetétel utján más alakokat is teremt magának. Az összetett idő-alakok az *oli* van, *fejmti* lesz, *pümti* fog igékből és a' névi módbul szerkeződnék; még pedig úgy, hogy *oli* és *fejmti* az *m*-es névimóddal, *fejmti* és *pümti* a' *chv*-s névimóddal tesznek idő-alakokat, így: *varem oli* téve van, *varem oles* téve volt; *latuchv fejmti* és *latuchv pümti* beszélni fog. Szokás szerint tehát az *oli*, *fejmti* és *pümti* igéket, a' mennyiben idő-fogalmak kifejezésére szolgálnak, *se,éd-igéknek* nevezhetjük.

A' vogul nyelv tehát, mint látjuk, következő idő-alakokat használja: *varem* teszek, *varsem* tettem, *varem olem* téve vagyok, vagy tettem, *varem olem* téve voltam vagy tettem volt, *varem fejmtem* és *varem fejmtsem* ugyanaz; *varuchv fejmtem* és *pümtem* tenni fogok.

1) A' *varem* idő-alak mind jelent mind jövendőt fejez ki: Rachil *lunēi* tak püvanne i at *nuri* taremtaptechtuchv Ráhel siratja fiait 's nem akar vigasztalódni. — at *taji* ušne tujtchatuchv, unlemne

tunčen ach tarmelt nem lehet városnak rejtőznie (titkolódnia), ülőnek magas hegyen. — i *lati* tinane: jejan am jejmpalt, am *vargam* ninen alislachv elemcholeset és mond nekik (kettőnek): jőjjetek én utánam, én teszlek (foglak tenni) titeket fogni embereket. — A' *varem* alaknak időjelentése azonos a' magyar megfelelő alakéval.

2) A' *varem* idő-alak valamennyi multat: a' végzetlent (imperfectum), a' történetit (praeteritum historicum) és az általánost (perfectum), sőt még a' régmultat is jelölheti. A' III. fejezet (pank) négy első szakában mind a' három időjelölést együtt találjuk meg: ton chotelet *jochtes* Joan perne punep, i *lati*: últan, ton mos isto *vatmes* (általános mult) aul naerlach. Vajlen tav ton, chotcharme *laveltestü* (régmult) Isaj nájt latem: suj ergap char mat. Os ton Joan *cnčes* (végzetlen mult) mašne verblud šaretnel, *enteptalechtes* (végzetlen mult) nür entepel. A' napokban jöve János keresztelő és mond: térjetek meg, mert hogy elközeledett a' mennyország. Tudniillik ő az, a' kit Jézus próféta mondott volt, szólván: szó hangzó a' pusztában. De az a' János bír vala ruhát teve szőrökből és övedzik vala bőr övvel.

3) A' *varem olem* és *varem olsem* vagy *varem jejmtem* és *jejmtem* alakok jelentései a' következő példákból tetszenek ki: os tav laves pari: choren palt *chanšem oli*: ati náinél akve lilenag jejmtil elemcholes de ő monda viszont: az írásban írva van: nem egyedül kenyérből lesz élővé az ember. — elemcholes püv *pertem jejmtil* pernane tagetachv az ember fija el lesz adva a' keresztre feszíteni. — tončuvt Isus *tatem oles* lilnel char mane akkor Jézus vittetett volt a' lélektől a' pusztába.

Az *ol* igéhez néha a' *ke*, *che* = ha föltételező járul, így: *chanšem ol-che* ha írva volna, 's ekkor az a' különösség is előállhat, hogy a' névszónak számbeli ragja, melly a' névi módhoz illenék, nem ehhez, hanem a' föltételező szócskához ragad, p. o. *choltem oli* ki van jelentve, *choltem olche* ha ki volna jelentve, 's *choltem olchanel* ha ki volnának jelentve. Chun Tirt i Sidont *choltem olchanel* nanane chotilalem erket, tont chočatnöv tan laučiketel maškatem i chuľmel pujktam jochnat toremne = ha Tirusban és Szidonban jelentődtek volna a' nektek kijelentett csudák, akkor ők régen zsákokba öltözve és hamuval béhintve jönnének istenhez, 11, 21.

'S az *olche* ha volna, nemcsak névimódhoz járul, hanem van-

nak *olnov olche* ha voltunk volna. 24, 30; *chašchat olche* ha tudna, a' hol rejtélyes a' *chašchat*; *multan olche* ha elmúltak volna a' minek *multan*-ja, hihető, csak szedési hibából van ott, *multam* helyett. Nan chančilan, išto kvalen chum chašchat olche. *chot čast tulmech jeyv*, ton at kujni i at minitā jolech chaluchv tak kvaletame = tí tudjátok, hogy ha a' házi ember tudná, melly órában jő a' tolvaj, ő nem fekünnék le 's adná aláásni a' maga házát. 24, 43; — chun ton chotelet at multan (*multam*) olche, tončuvt atinar at chultni ha azon napok nem mulnának, akkor semmi sem maradna meg. 24, 22.

4) A' *varuchv jejmtem* és *pümtem* alakra szolgáló példák imezek: chun *jejmtem michev* nanen, ul tuštan, chumle i nar latuchv ha fognak ki dni benneteket, ne aggódjatok, hogyan és mit beszélni; — ati pel nan *latuchv pümtine*, os nan jegan lil *pümti latuchv* nan keurant nem is tí fogtok beszélni, hanem a' tí atyátok lelke fog beszélni tí benneteket. 10, 19. 20.

II.

A' mondatok mint szerkeződnék össze beszédben.

103. A' mondatok különbségeit az igemódok fejezik ki; a' mondatok összeszerkesztését a' mondatviszonyítók és a' visszamutató névmás eszközlik.

A' módok, mint láttuk, *jelentő*, *parancsoló*, *föltételező*; *foglaló* nincs, legalább képző által feltűnő nincsen, azt is tehát a' *jelentő* fejezi ki. A' parancsolónak sincs képzője ugyan, de azt némileg az alanyi ragok különböztetik meg a' jelentő módtul; ha pedig tagadó, az *ul* ne jelöli, minélfogva *at* nem, a' jelentő, *ul* pedig a' parancsoló (és foglaló) móddal jár.

A' mondatviszonyítók következők: *amne* vagy, *i* és (orosz) *ištobi* hogy (orosz szó), *os* és *de*, *kaš* akár, *choče* ámbár, *chošetag* azért, az által, *che*, *ke* ha, *chun* hogy, *pel* is; továbbá *ton mos* azért, mert, 's igen sok igehatározó, mint *vajlen* tudniillik, *eren* nemde stb.

A' visszamutató névmások, a' mellyek a' mondatok összeszerkesztésében szerepelnek: *chotchar* a' ki, *chot-t* a' hol, *chun* ha, hogy, *chumle* hogyan, a' hogyan stb.

104. A' mondatok különbségeit, a' mennyiben azokat a' módok fejezik ki, 's összeszerkesztésüket, keresetlen példa mutathatja

meg, például 6, 16—21. a' hol *chun, ul, vajlen, pel, ištobi, os, i, chotchar, chot* (chott) mondatviszonyítók, 's *chun pičeline* ha böjtöltök, *ul tuštan* ne szomorkodjatok, *ul chańčinkven* ne láttassatok, *visanel justelme* elvették a' jutalmat, — módbeli külömbségek fordulnak elő.

Os chun pičeline, *ul tuštan* chumle vitmelapet, *vajlen tan* tank choraneltel *pel* peltachtat, *ištobi* šunštachtuchv cholesetne pičelat: šariš latam nanane, tan voš justelme visanel tanknane.

Os nag pičelanan mant panken šartalen *i* nólšamen lovtalen; *ištobi* cholesetne *ul chańčinkven* pičelapi, *os* nag jegen elpalt, *chotchar* tulmech mat; *i* nag jegen vojťä tulmechag pičelanan, jonchititä nagnane šam chalt.

Ul achten nagnane jomaslach ma tarmelt, *chott* chortetne *i* similne cholchve, *i chott* tulpet chalechtat *i* tulmentat.

Os achten nagnane jomaslach ault, *chott* at chortetne ati similne at cholchve, *i chott* tulpet at chalechtat *i* at tulmentat.

Vajlen *chott* oli jomaslachan, nan šiman pel *tov* meni.

Jegyzet. 1) Az *ištobi*, orosz létire, gyakran utánozza az orosz nyelvszokást, a' multat vevén magához, holott annak nincs ott helye, p. o. urehatan michv torem mos choloch šam chalt, ton mos, *ištobi* tan nanen *usanel*. — Itt *usanel* a' mult időben áll, a' kellő tárgyi raggal.

2) A' *chon* és *chotchar* visszamatatók között nem igen van külömbség, p. o. *i ton* šochen charme, *chon* chontli titä am lanchem *i ton* chojtet vari, joltilem numten sajten chumi, *chotchar* utestä tak kvalä kav tarmelt 's tehát mindenkit, a' *ki* hallgatja ezt az én beszédemet, 's a' szerint teszen, hasonlítok eszes okos emberhez, a' *ki* építette a' maga házát köre.

105. Hogy a' nyelv a' mondatok összeszerkeszésére alkalmas, e' példából is világos. *chon* nan chalant oli timil choles, *chotchar*, *chun* tav püvä voveli tavanel náá, majepitä tavame kavel? *ki* tí köztetek olyan ember, a' *ki* midön ő fija kér tőle kenyeret, ad neki követ (megajándékozta őt kövel)?